

TEATRĀLI PIESĀTINĀTA MEDITĀCIJA

KRITIĶU ĪSVIEDOKĻI PAR LATVIJAS NACIONĀLĀ TEĀTRA IZRĀDI “ZELTA
TEMPLIS” HENRIJA ARĀJA REŽIJĀ

7. marts 2025, krodery.lv

KITIJA BALCARE

Teātra kritiķe

Pasaule, kuru var salabot

Kitija Balcare: Jauniestudējumā “Zelta templis” režisors Henrijs Arājs savienojis trīs savas aizraušanās. Pirmkārt, jauna, aizvainota un līdz ar to bīstama (ne tikai citiem, bet arī sev) vīrieša pieaugšanas stāstu. Otrkārt, balansēšanu starp realitāti un iedomām, piedāvājot skaistumu un fantāziju kā patvērumu, kas caurauž līdzšinējos režisora darbus un šoreiz žonglē jau ar filozofiski smagākiem “lielumiem” austrumnieciskā lakonismā. Treškārt, mērķtiecīgu vizuālā teātra estētiku, kas šoreiz skatuves telpā, saskaldīta ainu “kadros”, atklājas greznā minimālismā un spēles intrigējošajā ekspresionismā.

Dramaturģiski izrāde, kuras pamatā ir japāņu rakstnieka Jukio Mišima 1956. gada tāda paša nosaukuma romāns Leldes Stumbres dramaturģijā, skatītāju ved cauri jauna mūka pasaules izziņas ceļam, kurā nākas sastapt gan vilšanos, gan nepanesamu skaistumu. Vienlaikus šī izrāde, iemesta Latvijas Nacionālā teātra Jaunās zāles “dīķī”, lakoniskos dialogos veido koncentriskus domu apļus, uzjundot aiz vārdiem atbilžu bezgalību. Arājam ir svarīgs tukšums gan kā telpa, ko piepildīt ar neatbildamiem jautājumiem (to mērogu izrādē pastiprina balss efekti, kas atskan plašumā vai drīzāk tukšumā), gan kā estētiska kategorija, kura pieprasa precizitāti un skaidrību. Šim nolūkam scenogrāfijā un arī faktūrās bagātīgos kostīmos precīzs atradums, kas izceļ pieredzes un pacietības uzslāņojumu, ir kintsugi tehnika jeb paņēmiens salabot saplīsušus traukus, plīsušās vietas aizpildot ar zeltu.

Trāpīgi kintsugi motīvs atklājas melnajā tikliņādā uz sievietes ķermeņa, kļūstot par simbolu pašdziedināšanās spēkam. Savukārt butō, kas radies nomesto atombumbu ēnā Japānā 20. gadsimta 50. gados, aktieru ķermeņos un mīmikā izloka deformēto pasauli, kas šķietami nesader ar pārlaicīgu skaistumu, bet tieši sabalsojas ar šodienu.

Režisora kopdarbā ar scenogrāfu un kostīmu mākslinieku Adriānu Tomu Kulpi, kustību mākslinieci Simonu Orinsku, komponistu Platonu Buravicki un gaismu mākslinieci Lienīti Slišāni izrāde iegūst grodumu. Un lielā mērā tas ir iespējams tāpēc, ka aktieri ir ļāvušies Arāja “kodeksam”. Lai arī uzdevums nav viegls, un retu reizi formas tvēriens aktieriem pirmizrādes vakarā uz brīdi ķermeniski un intonatīvi paliek vaļīgāks. Aktieris Uldis Siliņš nu reiz ir lomā, kurā var atdevīgi izspēlēties ar formu, caur to izdiedzot arī varoņa iekšējo pārvērtību ceļu: no trausla, stomišanās nomocīta pusaudža līdz bīstami pašpārliecinātam indivīdam, kas vīlies pasaules liekulībā un, nespēdams to iegūt, izvēlas to iznīcināt. Ne mazāk azartiski savas lomas apdzīvo Tomass Ralfs Ābolkalns kā dēmoniski arlekīniskais nerrs un Rūdolfs Sprukulis gan kā tempļa padevīgais kalps Curakava, gan kā teju mehāniski uzvilka geiša. Abi ir Latvijas Kultūras akadēmijas 4. kursa studenti, kuri, šķiet, jau paguvuši rūdīties skatuves dzīvē un spēles priekā pie Elmāra Senkova, viegli un plastiski ejot līdzī režijas iecerei.

Pieņemot spēles noteikumus, izrāde “Zelta tempļis” ir teatrāli piesātināta meditācija teju divu stundu garumā, kuras laikā neliek mierā jautājums, kas cilvēkam liek gribēt iznīcināt pasauli. Taču kintsugi zeltaino tiklojumu šoreiz atļaujtos lasīt kā izrādes veidotāju apsolījumu, ka pasauli – kā iekšējo, tā ārējo – lai arī īslaicīgi, tomēr vienmēr ir iespējams salabot.

GUNDEGA SAULĪTE

Teātra kritiķe

Šie dīvainie japāņi!

Gundega Saulīte: No visiem radošajiem spēkiem, kas apvienojušies japāņu klasiķa Juko Mišimas “Zelta tempļa” iedzīvināšanai skatuves valodā, pirmo žetonu gribas piešķirt Adriānam Tomam Kulpem par skatuves iekārtojumu, kurā dāsni variēta zelta klātbūtne. Ar atzinību pārējiem nevēlos steigties.

Režisors Henrijs Arājs acīmredzami aizrāvis ar filozofisko japāņu romānu tiktāl, ka varoņi un norises viņa izpratnē aizvirzījušies gaismas gadu attālumā no mūsu priekšstatiem par cilvēku sapņiem, mērķiem un likteņiem. Gandrīz divu stundu garajā izrādē, ko izspēlē seši aktieri, mūsu priekšā ir visai monstrozas būtnes – ķēmīgi grimētas, tās darbojas samocītā kustību partitūrā. Programmā lasām, ka dramaturģiju veidojusi Lelde Stumbre, bet kustību horeogrāfe ir Simona Orinska. Bet jāatzīst skaidri: teksta ir stipri par daudz, un tempļa mūku kustībās tēlu izpausmes vai pārdzīvojumus grūti atšifrēt. Ir pieliktas lielas pūles un arī līdzekļi. Bet stāsts par jauneklā Midzoguči patiesības meklējumiem, pievīloties ideālos, līdz beigās izšķiroties par tempļa nodedzināšanu, ir izstāstīts samudžināts līdz kādu eksotisku dīvaiņu izdarībām. Mazliet īstuma epizodēm piešķir Platona Buravicka komponētais skaņdarbs, taču fināla epizodē arī tas tiek spēlēts pārāk gari.

Tik tiešām žēl aktieri Uldi Siliņu, jo viņš jau sen būtu pelnījis jēgpilnu lomu, kurā atklāt cilvēka meklējuma un šaubu ceļus visā pretrunībā. Tagad, tēlojot Midzoguči, viņš precīzi izpilda režisora norādījumus, tērē fiziskos spēkus, taču ne tēls, ne izrāde jēgu neiegūst. Voldemārs Šoriņš vecā priesteru lomā braši padod tekstu, savukārt debitanti Tomass Ralfs Ābolkalns un Rūdolfs Sprukulis dara visu, ko no viņiem prasa šī savdabīgā režija. Sevišķi nepievilcīgi ir sieviešu tēli – Inārai Sluckai un Lienei Sebrei šoreiz nav paveicies.

Šis gadījums ir īpašs: paņemta laba literatūra un izveidota izrāde, kurā viss cilvēciskais, ieskaitot arī Jukio Mišimas precīzi formulētās filozofiskās atziņas par skaistuma dabu, cilvēka dzīves uzdevumu un citas, iešifrēts visai apšaubāmā dīvaiņu spēlē.